

Ocena sytuacji pożarowej w polskich lasach

Aldona Perlińska¹, Ryszard Szczygiel², Barbara Ubysz²

¹Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych, Wydział Ochrony Lasu, 00-950 Warszawa

²Instytut Badawczy Leśnictwa, Samodzielna Pracownia Ochrony Przeciwożarowej Lasu
Sękocin Stary, 05-090 Raszyn

Niepokojącym zjawiskiem ostatnich lat jest stały wzrost liczby pożarów lasów, drastycznie zakłócających procesy życiowe ekosystemów roślinnych. Gdy pożar obejmuje swoim zasięgiem wielką powierzchnię, uznaje się go za klęskę ekologiczną. Próbuje się temu przeciwdziałać, np. poprzez celowe stosowanie ognia, zapobiegając powstawaniu pożarów o dużej intensywności (fot. 1). Zagrożenie pożarowe lasów Polski (podobnie jest też w wielu innych krajach) wynika przede wszystkim z układu warunków siedliskowo-drzewostanowych, przeważającego udziału drzew gatunków iglastych, w tym głównie sosny, a także struktury wiekowej lasów.

Decydującą rolę w kształtowaniu się zagrożenia pożarowego odgrywa przebieg warunków meteorologicznych. W 2005 r., o wyjątkowo małej ilości opadów i wysokiej temperaturze w sezonie letnim, powstało w Polsce 12 500 pożarów lasu, podczas których spaleni uległy drzewostany na powierzchni 6860,07 ha. W Lasach Państwowych powstało 4501 pożarów, co stanowiło 36% wszystkich pożarów. Objęły one 1196,79 ha powierzchni leśnej, czyli 17% ogólnej powierzchni spalonej. W lasach niepaństwowych w roku 2005 powstało prawie dwukrotnie tyle pożarów, co w Lasach Państwowych. Średnia roczna liczba pożarów w ostatnim okresie 5-letnim (2001-2005) zwiększyła się

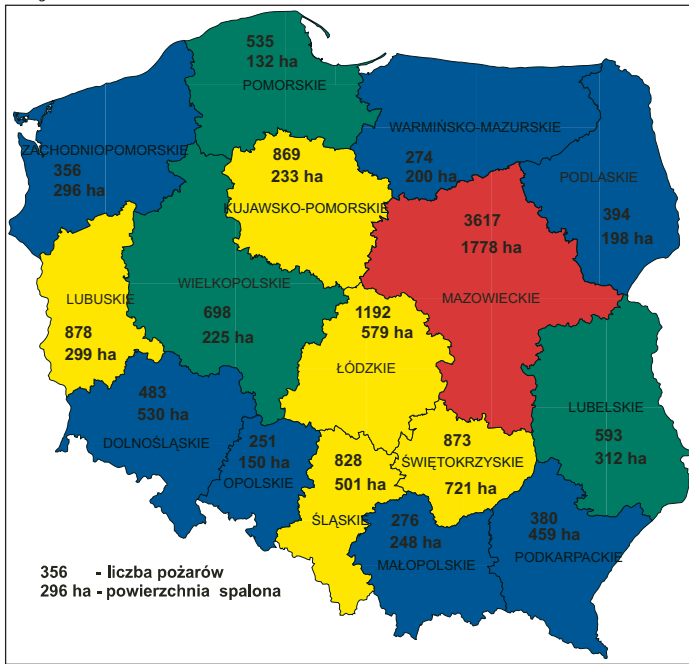
Fot. 1.
Kontrolowane
wypalanie lasu w
Parku Narodowym
Mafra, Portugalia

Instytut Badawczy Leśnictwa

ul. Bitwy Warszawskiej 1920 r. 3, 00-973 Warszawa,

e-mail: IBL@ibles.waw.pl

Liczba pożarów lasu i powierzchnia spalona w poszczególnych województwach w 2005 r.

w stosunku do poprzedniego okresu (1996-2000) o ok. 1700 w lasach niepaństwowych, a o 160 w LP. Średnia roczna powierzchnia spalona lasów wszystkich kategorii własności wzrosła między tymi okresami o 100 ha, w tym w lasach niepaństwowych o 952 ha, natomiast w LP uległa znacznemu zmniejszeniu (o 852 ha). W tym samym czasie średnia roczna powierzchnia jednego pożaru w lasach (wszystkich rodzajów własności) zmniejszyła się z 0,96 do 0,79 ha, w tym w lasach niepaństwowych z 1,33 do 1,11 ha, a w lasach państwowych z 0,59 do 0,38 ha. Wielkość przeciętnej powierzchni spalonej podczas jednego pożaru w LP w 2005 r. osiągnęła wartość najmniejszą w powojennej historii – 0,27 ha. Zmniejszenie przeciętnej powierzchni spalonej jest wynikiem poprawy

sprawności działania krajowego systemu ochrony przeciwpożarowej, przede wszystkim Lasów Państwowych, w zakresie wczesnego wykrywania i alarmowania o powstałych pożarach.

W 2005 r. najwięcej pożarów w LP powstało na terenie Regionalnych Dyrekcji w Zielonej Górze (661), Katowicach (637), Toruniu (465), Szczecinie (366) i Radomiu (349). Największą powierzchnię objęły pożary na terenie Regionalnych Dyrekcji w Katowicach (248 ha), Radomiu (136 ha), Łodzi (116 ha) i Warszawie (108 ha). Najniższą przeciętną powierzchnię jednego pożaru zanotowano na terenie dyrekcji w Zielonej Górze (0,08 ha), Szczecinie (0,12 ha) i Toruniu (0,16 ha), a najwyższą – w Krośnie (0,95 ha) i Lublinie (0,43 ha).

Najbardziej „palne” nadleśnictwa w 2005 r. to: Drewnica (RDLP w Warszawie – 121 pożarów w LP, a ponadto 142 w lasach niepaństwowych), Włocławek (RDLP w Toruniu – 114 pożarów), Skarżysko (RDLP w Radomiu), Świerklaniec (RDLP w Katowicach), Nowa Sól, Lipinki Łużyckie, Przytok, Szprotawa, (RDLP w Zielonej Górze). Największa powierzchnia spalona w czasie pożaru była w nadleśnictwach: Skarżysko (RDLP w Radomiu; 52,44 ha), Drewnica, Łochów (RDLP w Warszawie), Chrzanów, Gidle, Złoty Potok (RDLP w Katowicach) oraz Przedbórz (RDLP w Łodzi).

Najbardziej „palnym” miesiącem był kwiecień (22% pożarów, tj. 2732), a także lipiec (16%), w którym liczba pożarów była 4,5 raza większa niż w okresie wieloletnim 1996-2000. Łączna liczba pożarów wczesną wiosną (kwiecień – maj) stanowiła 31% wszystkich w tym roku (w okresie wieloletnim – 52%). W ostatnich latach obserwuje się zmniejszenie liczby pożarów w maju, natomiast wzrost ich liczby we wrześniu. W 2005 r. liczba pożarów we wrześniu była zbliżona do bardzo palnego 2003 r. i prawie 2-krotnie większa niż średnia wieloletnia dla tego miesiąca. W 2005 r. 75% pożarów w lasach powstało w okresie kwiecień – wrzesień i w porównaniu z okresem 1996-2000 (87%) nastąpiło wydłużenie typowego sezonu zagrożenia pożarowego.

W minionych dwóch 5-leciach (1996-2000 i 2001-2005) głównymi przyczynami pożarów lasu w LP były podpalenia, nieostrożność osób dorosłych przebywających w lesie i przerzuty ognia z

Statystyka pożarów lasu w Polsce w latach 2000-2005

Lata	Liczba pożarów lasu		Powierzchnia spalona [ha]		Powierzchnia średnia jednego pożaru [ha]			Udział procentowy pożarów w LP w pożarach ogółem	
	ogółem	w tym LP	ogółem	w tym LP	ogółem	w tym LP	pozostałe	liczba pożarów	powierzchnia spalona
2000	12428	5052	7013	1766	0,59	0,35	0,71	41	25
2001	4480	2044	3333	685	0,74	0,33	1,09	46	21
2002	10101	3760	5083	1180	0,50	0,31	0,62	37	23
2003	17088	8209	21500	4182	1,26	0,51	1,95	48	19
2004	7006	3445	3781	998	0,54	0,29	0,78	49	26
2005	12500	4501	6860	1197	0,55	0,27	0,71	36	17

gruntów nieleśnych. W okresach tych znacznie zwiększył się udział pożarów powstałych wskutek umyślnych podpaleń, tj. z 35% do 44%, odsetek zaś pożarów będących wynikiem przerzutów ognia z gruntów nieleśnych zmniejszył się z 13% do 9%. Przyczyną tak radykalnego zmniejszenia udziału pożarów lasu w wyniku przerzutu ognia z przyległych terenów rolniczych stała się najprawdopodobniej groźba utraty dopłat z funduszy unijnych w razie stosowania wypalania roślinności na gruntach rolnych. Udział pożarów, których przyczyną jest nieostrożność dorosłych, utrzymywała się w analizowanych okresach na tym samym poziomie (22%).

W 2005 r. głównymi przyczynami pożarów lasu były nadal podpalenia (47%), nieostrożność dorosłych (23%) oraz przerzuty ognia z gruntów nieleśnych (5%). Na terenie 12 regionalnych dyrekcji LP dominowały pożary powstałe w następstwie umyślnych podpaleń, przy czym w siedmiu z nich stanowiły one ponad 50% (RDLP w Radomiu – 68%, Katowicach – 58%, Szczecinku – 57%, Warszawie – 56%, Gdańsku, Toruniu i Wrocławiu – po 51%). Pożary na skutek nieostrożności dorosłych dominowały na terenie RDLP w Poznaniu (50%), Pile (43%), Krakowie (35%), Szczecinie (31%) i Krośnie (28%).

Pożary lasu najczęściej powstają w drzewostanach III i starszych klas wieku (47%), a następnie w drzewostanach II klasy wieku (19%), w młodnikach (15%) i na uprawach (10%).

W ubiegłym roku 52% pożarów ugaszono w początkowej fazie (o powierzchni do 0,05 ha), 43% jako małe (tj. o powierzchni od 0,05 do 1 ha), a 5% jako średnie (tj. o powierzchni od 1,01 do 10 ha). W LP powstał jeden duży pożar (11.09.2005 r. na terenie Nadleśnictwa Skarżysko w RDLP w Radomiu), o powierzchni spalonej 15,48 ha, którego przyczyną było podpalenie. Najsprawniej system wykrywania, alarmowania i gaszenia pożarów lasu funkcjonował na terenie RDLP w Zielonej Górze, gdzie 80% pożarów lasu ugaszono w zarodku, oraz w Szczecinie (69%) i Pile (61%).

Najwięcej pożarów w 2005 r. powstało w województwie mazowieckim – 3617, tj. 29% wszystkich pożarów, o 10% więcej niż w 2004 r., oraz w łódzkim 1192 (9%). Powyżej 600 pożarów zanotowano w województwach lubuskim (878), świętokrzyskim (873), kujawsko-pomorskim (869), dolnośląskim (828) i wielkopolskim (698). Najmniej pożarów lasu powstało w województwie opolskim (251), warmińsko-mazurskim (274) i małopolskim (276).

Największe powierzchnie spalone lasów odnotowano w województwie mazowieckim (1777 ha, czyli 26% ogółu), na terenie województwa świętokrzyskiego (721 ha), a w następnej kolejności w

woj. łódzkim (579 ha), dolnośląskim (530 ha) oraz śląskim (501 ha); najmniej zaś w pomorskim (132 ha) i opolskim (150 ha).

Na terenach użytkowanych przez wojsko powstało 41 pożarów, które objęły powierzchnię 287,43 ha, z czego 50% pożarów w Świątoszowie na terenie RDLP we Wrocławiu, wśród nich największy, obejmujący 171,70 ha wrzosowisk, porośniętych samosiewem brzoźowo-sosnowym. W Nadleśnictwie Drygały (RDLP w Białymstoku) były dwa pożary (29,70 ha i 20,02 ha wrzosowisk). Wszystkie te pożary powstały na poligonach w wyniku prowadzonych tam ćwiczeń wojskowych.

Straty spowodowane przez pożary lasu (dotyczące tylko surowca drzewnego i niewzględniające szkód ekologicznych i społecznych) w minionym roku na terenach LP wyniosły 3505 tys. zł. Średnia wartość 1 ha spalonego lasu wyniosła 7087 zł (największa w RDLP w Olsztynie – 9846 zł, a najmniejsza w RDLP w Szczecinku – 4925 zł).

Lasy Państwowe prowadzą szereg działań mających na celu poprawę stanu ochrony przeciwpożarowej w lasach, do których należą m.in. różne formy przedsięwzięć informacyjno-propagandowych, a także przedsięwzięcia z zakresu budowy infrastruktury przeciwpożarowej. W 2005 r. odnowiono 15 367 km pasów przeciwpożarowych i wykonano 165 km nowych; oczyszczono z materiałów łatwopalnych powierzchnię 54 232 ha. Na terenie niektórych regionalnych dyrekcji LP celem zapobieżenia przerzutom ognia z wypalanych łąk i nieużytków wykonywano także pasy zabezpieczające na granicy polno-leśnej.

Jednostki administracji LP doskonaliły swój system obserwacyjny, na który składało się 610 punktów obserwacji naziemnej (w tym 164 telewizyjnych), 2500 patroli przeciwpożarowych, a także 10 samolotów patrolowych. W ubiegłym roku wybudowano, przy znacznym wsparciu finansowym NFOŚiGW, 51 nowych wież pożarowych. Sieć obserwacyjna LP w 2005 roku wykrywała średnio rocznie 55% pożarów, w tym 38% z punktów obserwacyjnych. Najwyższą wykrywalność pożarów odnotowano na terenie RDLP w Zielonej Górze (61%), Pile (56%) i Radomiu (52%). Patrole przeciwpożarowe i pracownicy LP wykryli 15% zaistniałych pożarów, a samoloty i śmigłowce – 2%. W ramach zwiększenia skuteczności gaszenia pożarów lasu jednostki Lasów Państwowych wykonały w 2005 r. ponad 160 nowych punktów poboru wody na potrzeby gaśnicze. Aktualnie na terenach leśnych jest 6266 naturalnych punktów przystosowanych do poboru wody oraz 1972 sztucznych zbiorników wodnych. Dzięki znaczącemu dofinansowaniu ze środków NFOŚiGW poprawiło się wyposażenie jednostek LP w sprzęt umożliwiający skuteczniejsze działania ratowniczo-gaśnicze w pierwszej fazie powstania pożaru, a także przy jego dogaszaniu. LP dysponują obecnie 356 samochodami pożarniczymi, tj. 329 lekkimi (w tym 315 patrolowymi z modułem gaśniczym), 21 średnimi i 6 ciężkimi.

Bez udziału jednostek straży pożarnych nadleśnictwa gaszą średnio ok. 10% ogółu zaistniałych pożarów lasu. Najwięcej pożarów zostało ugaszonych siłami własnymi jednostek administracji LP na terenie RDLP w Zielonej Górze (23%) oraz w Szczecinie i Pile (po 16%). Ponadto służby LP interweniowały w 2740 wypadkach likwidacji zapaleń powstałych na granicy polno-leśnej, zagrażających bezpośrednio lasom. W ograniczaniu rozprzestrzeniania się pożarów lasu istotne znaczenie ma również udział sprzętu lotniczego, czarterowanego rokrocznie przez Lasy Państwowe. W roku 2005 dysponowano 28 samolotami gaśniczymi i 8 śmigłowcami ze zbiornikami bambi bucket. Corocznie na ochronę lasu przed pożarami Lasy Państwowe przeznaczają średnio ok. 60 mln zł, w tym na lotnicze patrolowanie lasów i stosowanie samolotów do gaszenia pożarów 13 mln zł.

Opracowano na podstawie danych uzyskanych z rocznych sprawozdań regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych oraz Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej.